

Karel IV.

PAMÁTNÁ MÍSTA
TEHDY A DNES

Jiří Martínek ♦ Ilustroval Petr Urban

FRAGMENT

Karel IV.

Památná místa tehdy a dnes

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz
www.albatrosmedia.cz

Jiří Martínek
Karel IV. – Památná místa tehdy a dnes – e-kniha
Copyright © Fragment, 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

Karel IV.

PAMÁTNÁ MÍSTA TEHDY A DNES

Jiří Martínek

Ilustroval Petr Urban

 FRAGMENT

Manželce a synům

Jméno: Karel

Rodné jméno: Václav

Narozen: 14. května 1316

Zemřel: 29. listopadu 1378

Rodiče: Jan Lucemburský

Eliška Přemyslovna

Rodinný stav: 4x ženatý

Výška: 173 cm

Váha: asi 80 kg

Krevní skupina: 0

Povolání: císař římský a král český

Narodil se budoucí král

Budoucí císař a král Karel IV. se narodil dne 14. května 1316 v Praze. Z kronik víme, že to bylo o páté hodině ranní, ale nikdo nezapsal, kde se tak stalo. Pražský hrad byl po požáru z roku 1303 ještě neobyvatelný (aspoň ne pro královskou rodinu), takže se šťastná událost musela stát někde ve městě – snad v (dosud stojícím) domě U Kamenného zvonu na rynku, nynějším Staroměstském náměstí, možná v domě zvaném U Štupartů (na rohu dnešních ulic Jakubské a Malé Štupartské). Vzhledem k tomu, že se narodil následník trůnu a dítě bylo očividně silné a zdravé, počkalo se na křest až do příjezdu vzácných hostů: malý princ byl pokřtěn 30. května, na Boží hod svatodušní, a to pražským biskupem Janem IV. z Dražic, mohučským arcibiskupem Petrem z Aspeltu a trevírským arcibiskupem Balduinem Lucemburským.

14. 5. 1316, narození Václava (pozdějšího Karla IV.)

▲ Pražský dům U Kamenného zvonu, možné místo narození Karla IV.

Otcem očekávaného dítěte byl český král Jan Lucemburský (1296–1346). Pocházel z mocného říšského rodu, vždyť jeho otcem byl císař Jindřich VII., matkou pak Markéta Brabantská. Ve čtrnácti letech se v srpnu 1310 v německém Špýru oženil s jednou z nejlepších partií tehdejší Evropy. Eliška Přemyslovna (1292–1330), dcera Václava II., totiž byla faktickou dědičkou Českého království, kde nedlouho předtím tragickou smrtí jejího bratra Václava III., zavražděného v srpnu 1306 v Olomouci, vymřel panovnický rod Přemyslovců a nový král, Jindřich Korutanský, byl všechno, jen ne

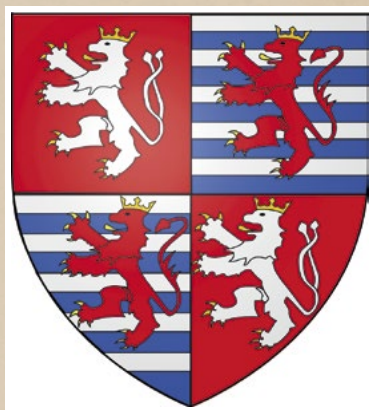

▲ Jan Lucemburský v iluminaci Gelnhausenova kodexu

Z manželství (jehož domluvení bylo zřejmě dílem opatů Konráda Zbraslavského a Heidenreicha ze Sedlce, a na druhé straně diplomata, někdejšího rádce Václava II. a toho času kmotra Petra z Aspeltu) vzešly nejprve dvě dcery, až v onom květnu 1316 se narodil konečně syn. Dostal jméno Václav – po dědečkovi, slavném českém králi, ale i po Sv. Václavovi, patronu české země. Karlem se stal až později.

schopný a oblíbený vládce. Z toho důvodu čeští předáci hledali nového krále – a císařův syn byl jistě vhodnou partií. Co na tom, že Eliška měla touhu stát se spíš jeptiškou než královnou, a navíc byla o čtyři roky starší než její ženich...

Eliška Premyslovna

▲ Erb s českým a lucemburským lvem, užívaný Janem Lucemburským

Jan Lucemburský

Vznešení předkové

Otec Jan pocházel z rodu lucemburských hrabat, jeho rodinné kořeny je ale třeba hledat ještě jinde – v limburském hrabství, na pomezí dnešní Belgie a Nizozemska. Prý byla jejich pramáti sama bájná víla Meluzína... V Lucembursku samém vládla od raného středověku (poprvé ji kronikáři zmiňují k roku 963) jiná dynastie, ale ta roku 1247 vymřela po meči – to znamená, že neměli mužské potomky, ale jen dcery. Poslední dědička, Ermesinda, se tehdy vdala za limburského hraběte Jindřicha, a přivedla tak do svého vévodství Janovy a Karlovy předky.

Jindřich VII.

Největší „kariéru“ z rodu udělal Janův otec, hrabě Jindřich (asi 1275–1313). Roku 1308 byl totiž, ač znám svým blízkým vztahem k Francii, zvolen římským

▲ Zvolení Jindřicha VII. římským králem (Codex Balduini Trevirensis)

králem, tedy nejvyšším vládcem celého (současného) Německa a okolních zemí, tehdy nazývaných Svatá říše římská. Jeho bratr Balduin se navíc rok předtím stal arcibiskupem v Trevíru, což také bylo významné postavení, spojené mj. s kurfiřtským hlasem.

A ze špatné rodiny rozhodně nebyla ani Jindřichova manželka, Markéta z Brabantu; její otec,

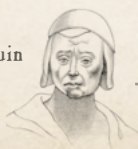

▲ Hrad Vianden v severním Lucembursku, oblíbené sídlo Jindřicha VII. a (možné) místo narození jeho syna Jana

sídlící v (nyní belgickém) Bruselu, se jmenoval Jan I. Brabantský. Byl to prý docela dobrý vládce, ale měl také (možná až přespříliš) dobrý vztah k pivu. Ostatně panovník, v tehdejší latině nazývaný Jean Primus, je pod zkomoleným jménem – *Gambrinus* – dodnes uctíván jako patron hostinských, sladovníků a pivovarníků.

Vláda Jindřicha VII. v Říši ale byla poměrně krátká. Sice se mu podařilo upevnit svou moc a posílit ji synovým sňatkem s českou dědičkou, ale v touze stát se císařem (k čemuž bylo třeba dostat se ke korunovaci do Říma) odjel koncem roku 1310 do Itálie a tam se nadlouho zapletl do místních válek, v nichž padl i jeho další bratr Walram. Jindřich byl sice v červnu 1312 korunován, ale rok poté náhle zemřel, asi na malárii, a byl pohřben v Pise. Svého syna již od svatby nikdy neviděl.

Balduin

Dědic Přemyslovců

Jestliže Václav/Karel měl po otci vznešené předky, nejinak tomu bylo i z matčiny strany. Jeho matka, Eliška Přemyslovna, byla dcerou českého krále Václava II. (1271–1305), a tedy vnučkou „krále železného a zlatého“, Přemysla Otakara II. a Kunhuty Uherské. Postupujeme-li v rodokmenu zpět do dalších generací, našli bychom tu i další slavná jména těch, kdo byli Karlovými předky: například Břetislav I. († 1055), známý únosem krásné Jitky z kláštera ve Schweinfurtu, nebo Vladislav II. († 1174), účastník II. křížové výpravy. Samozřejmě bychom mohli pokračovat zpět až k Boleslavu Ukrutnému či mýtickým předkům Libuši a Přemyslovi, povolánému k vládě od pluhu, k jehož tradici se pozdější král a císař Karel IV. výslovně hlásil.

Václav II., ač měl krušné dětství spojené i s vězněním na Bezdězu, se jako král stal jedním z nejmocnějších v Evropě. Opatrnou, ale promyšlenou politikou po boku silného rodu Habsburků – na římském trůně seděli postupně otec a bratr jeho ženy Guty – dokázal království zotavit po sérii válek a hladomorů, bohatství mu přinesla nově objevená ložiska stříbra u Kutné Hory. Pro ni Václav vydal horní (= hornický) zákoník a od roku 1300 začal razit nové peníze, pražské groše. A ačkoli se nikdy nenaučil číst, dokonce skládal milostné básně. Roku 1300 s rukou druhé ženy Elišky Rejčky získal i nárok na Polsko, kdy byl také korunován. Pro svého syna Václava III. se pokoušel, se střídavými úspěchy,

▲ Poslední Přemyslovci (Přemysl Otakar II., Václav II., Václav III.)
v rukopise Zbraslavské kroniky

z děvčátek čtyři; Anna byla provdána za Jindřicha Korutanského, Markéta a Anežka za knížata ve Slezsku. Dědičkou Čech (a v době, kdy se jednalo o sňatku, jedinou zletilou a svobodnou) se tak stala Eliška Přemyslovna, přes niž se pak stal nadějí pro český lid a dědicem přemyslovské tradice její prvorozený syn – Václav neboli Karel IV.

získat i uherský trůn. Ubránil se válečnému tažení Albrechta Habsburského; než ale mohl tohoto úspěchu využít, zemřel roku 1305 zřejmě na tuberkulózu. Ačkoli Václav II. měl s dvěma manželkami – Gutou Habsburskou a Eliškou Rejčskou – celkem 11 dětí, dospělosti se dožilo jen minimum z nich. Ze čtyř synů přežil jediný,

Václav III.

▲ Pražský gros Václava II.

▲ Erb rodu Přemyslovců

Dětství na hradech

Doba, do níž se malý princ Václav narodil, rozhodně nebyla bezpečná. Více-méně v Čechách probíhala válka mezi několika skupinami šlechticů, snažícími se urvat co nejvíce moci: někteří z nich si to dokonce pojistili sňatky, třeba Petr z Rožmberka se oženil s bývalou královnou Violou, vdovou po Václavu III.; jinou královskou vdovu, Elišku Rejčku, zas miloval mocný pan Jindřich z Lipé. Proto už jako čtyřměsíční byl budoucí král odvezen matkou Eliškou na pevný hrad Křivoklát, kde byl chráněn jiným mocným šlechticem Vilémem Zajícem z Valdeka.

Loket

▲ Pamětní deska Elišky Přemyslovny z pražského Vyšehradu

Roku 1317 byl Václav otcem převezen na další pevný hrad, Loket. Zůstal tu i poté, co se Jan Lucemburský se šlechtici v dubnu 1318 smířil (v tzv. domažlickém míru) – jeho královský otec se domníval, že k tomu má důvod. Svou ženu Elišku Přemyslovnu totiž Jan podezříval, že se chce spojit s vůdci české šlechty, Jana sesadit a sama vládnout ve jménu svého tříletého syna. Tak to tedy ne! V únoru 1319 se Jan Lucemburský proto nečekaně vrátil z tažení kdesi v cizině, vtrhl na Loket a vhodným mučením zajatců se dozvěděl, co chtěl. A protože byl muž činu, Elišku nechal odvézt na hrad Mělník a malého Václava ponechal na Lokti (a později znovu na Křivoklátě), nyní pod bedlivým dozorem „svých“ mužů.

Na své dětství proto císař Karel IV. vzpomínal nerad. Daleko od matky (která se s otcem opakovaně sblížovala a rozcházela), na nepohodlném hradě, své sourozence asi nikdy nepoznal. Přesto se král Jan o svůj trůn obával dál; jeho prvorozeného syna proto měla čekat další, ještě delší cesta.

▲ Hrad Krivoklát, kde Václav/Karel IV. prožil první měsíce života

Co tedy? Co se nyní děje, co tedy učiní král (Jan) v této tak podivuhodné a nečekané změně? Takřka zapudil zaživa svou manželku, která se

neprovinila žádnou vinou, zbavil ji jejích dětí a poděsil ji četnými těžkostmi...

Petr Žitavský, Kronika zbraslavská

Odeslán do Francie

Počátkem dubna 1323 král Jan Lucemburský povolal svého nejstaršího syna, Václava hodně daleko – na francouzský královský dvůr, kam se rok předtím provdala jeho sestra Marie. Důvodů bylo víc: jednak se Jan obával vzpoury české šlechty synovým jménem, také ale bylo třeba malému princovi zajistit slušné vzdělání. (Vždyť v Čechách nebyl ani biskup – Jan z Dražic už léta pobýval u papeže v Avignonu!) A navíc byla synovi dohodnuta svatba s princeznou Blankou z Valois; toho dne, 15. května 1323, byl Václav v pařížské Sainte-Chapelle biřmován, dostal nové jméno, a z (pro Francouze těžce vyslovitelného) Václava se stal Karlem.

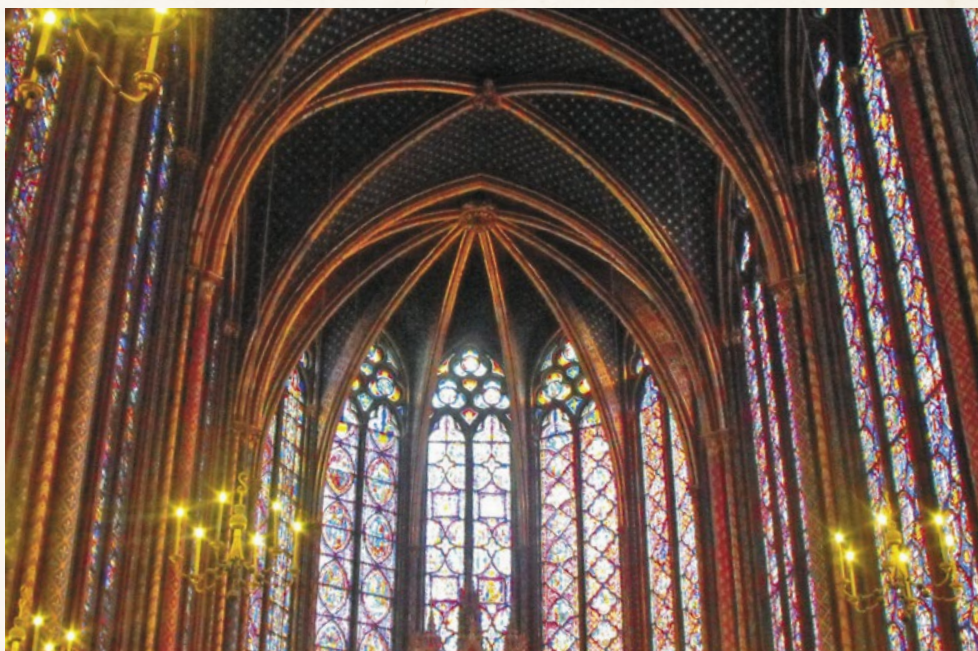
Marie, francouzská královna

▲ Sňatek Karla IV. Francouzského a Marie Lucemburské (malíř Jean Fouquet, 15. stol.)

Francouzský král, jeho kmotr a strýc Karel IV., pro lucemburského příbuzného určil hrad Saint-Germain-en-Laye kousek od Paříže, kde se princ vzdělával pod vedením doktora Jeana z Viviers a na královském dvoře se o něj starali, i když teta Marie záhy zemřela při porodu. Naučil se číst a psát, francouzsky a latinsky, seznámil se s náboženskou literaturou, ale i se společenskou výchovou a rytířskými zvyky, aby byl připraven k vládě (a dělal čest svému otci). Někdy se uvažuje, zda ve svých 12–13 letech nenavštěvoval i přednášky na pařížské univerzitě, slavné Sorbonně; tehdy bývali studenti mladší, než dnes, důkaz pro Karlovo

▲ Pařížská Sainte Chapelle, místo Karlova sňatku a biřmování

vzdělávání na této slavné škole ale nemáme. Ve Francii ale osobně poznal řadu věhlasných učenců včetně Pierra de Rosières, pozdějšího papeže, jenž na Karla zvláště zapůsobil.

Francie, tehdy největší a nejmocnější evropská země, Karla hodně ovlivnila. Sedm let, které zde prožil, v něm zanechaly nejen bohaté vzpomínky, ale pozdější císař a král tu získal celoživotní inspiraci pro své vládnutí. I později sem rád zajížděl (a jak se zjistilo z nedávno objevené listiny, zřejmě roku 1365 tu zplodil nemanželského syna Guillaimea).

15. 5. 1323, sňatek s Blankou z Valois

Milovaná Blanka

Někdy na sklonku 20. let, v závěru svého francouzského pobytu, Karel IV. důkladně poznal svou první manželku. Markéta z Valois, označovaná pro své světlé vlasy jako Blanka (*blanche* je francouzsky *bílý*), byla asi stejně stará jako Karel a vysoce urozeného původu – byla totiž dcerou Karla z Valois, bratra a dědice francouzského krále; v roce 1328 se pak Karlův syn a Blančin nevlastní bratr Filip VI. skutečně panovníkem stal.

Blanka z Valois

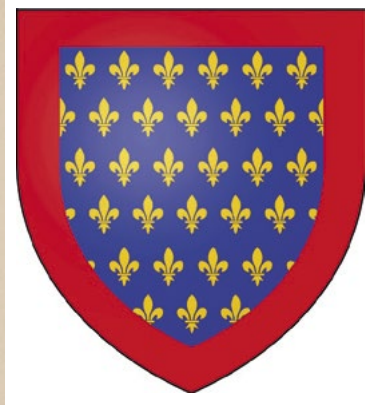
▲ Karel a Blanka z Valois na miniatuře z rukopisu Karlova vlastního životopisu, uloženého v Rakouské národní knihovně

Ačkoli ke svatbě obou panovnických dětí došlo již roku 1323, skutečně spolu začali žít až zřejmě roku 1330. (Bylo jim tehdy 14, což byl věk, ve středověku u panovníků považovaný za dospělý – tolik bylo třeba Janu Lucemburskému, když si bral Elišku Přemyslovnu.) První společné měsíce strávili v Lucemburku, kam otec Jan novomanžele odeslal, již počátkem roku 1331 byl Karel povolán do Itálie a příští tři roky tak spolu udržovali jen vztah na dálku – snad si psali, jejich dopisy ale nejsou dochovány.

Teprve na jaře 1334 se Blanka odebrala do Prahy a znovu se setkala se svým manželem, který ji – podle dobových zpráv – velmi miloval a i ona mu byla oporou. Na české prostředí prý udělala

krásná princezna velký dojem, a ačkoli své dvorní dámy musela záhy odeslat domů, v neznámé, oproti Francii „barbarské“ zemi si rychle zvykla, a dokonce se naučila česky. Trpělivě snášela dlouhá odloučení od svého muže, který byl pořád na cestách; zda se přitom nějak víc zapojila do veřejného života, nevíme.

▲ Znak rodu z Valois, z nějž Blanka pocházela

1335, narození dcery Markéty

1342, narození dcery Kateřiny

Nemáme bližších zpráv o Blančině zdravotním stavu, ale zdá se, že krásná Francouzka byla poněkud slabší konstituce a nebyla úplně zdráva. Ač byla Karlovou manželkou skoro dvacet let, měli spolu jen dvě děti – dcery Markétu (1335–1349) a Kateřinu (1342–1395), provdané za uherského krále a rakouského vévodu. Vytoužený syn na svět nepřišel. Dočkala se ještě korunovace za českou královnu v září 1347, ale nedlouho poté, 1. srpna 1348, v Praze zemřela. Snad na tuberkulózu (i když se najdou pochybovači, kteří říkají, že její smrt Karlovi přišla právě vhod...). Pohřbena byla ve svatovítském chrámu.

srpen 1348, smrt Blanky

N a zkušené v Itálii

Karel si v Lucemburku, kde se pod dohledem prastrýce, trevírského arcibiskupa Balduina, učil vládnout, dlouho neužíval. Sotva po půl roce, někdy v lednu 1331, mu otec určil jiný úkol.

Již od minulého roku Jan Lucemburský válčil v Itálii, kde postupně budoval nové panství lucemburského rodu: v září 1330 se mu první poddala Brescia, pak Bergamo, Como, Lucca a další města. Aby ještě potvrdil své nároky, povolal do Itálie i svého tehdy patnáctiletého syna. Již cestou, ve městě Pavia, byl Karel málem otráven.

O velikonoční neděli, třetí den po mém příjezdu, byla otrávena má družina. Já, ochráněn boží milostí, unikl jsem otrávení, protože veliká mše byla sloužena dlouho a já při ní přijímal:

proto jsem nechtěl před mší jíst. ...
Tímto jedem se otrávil: Jan z Bergu, hofmistr mého dvora, Jan Honchenringen, Šimon z Kailu... a ještě mnoho jiných.

Vita Caroli

▲ Hrad Monte Carlo u Luccy, založený Karlem IV.

o otrávení našeho hrdiny), rod della Scala z Verony, Gonzagové, vévodové d'Este, město Florencie a četní další. Na druhou stranu jiná města českého vládce měla v oblibě a on se jim odvděčil: například poblíž Luccy založil hrad, který pojmenoval po sobě, podobně jako řadu dalších – Monte Carlo.

Jestliže byl Karel vychován ve Francii, během italského pobytu dospěl. Tady se naučil být vládcem; panovníkem osvíceným, ale také mistrem ve využívání intrik a vůbec všech prostředků, které mu mohly posloužit. Možná právě proto se stal velkým vladařem.

Dne 24. dubna 1331 byl pozdější Karel IV. velkolepě uvítán ve městě Parma, kde se setkal se svým otcem. Celých šest týdnů zde Jan zasvěcoval svého potomka do svých italských plánů, ale v červnu z Itálie odjel a nechal Karla svému osudu. Situace přitom v Itálii byla všechno, jen ne jednoduchá: proti českému králi bojovali milánští Viscontiové (ti prý stáli za pokusem

▲ Sídlním městem lucemburských vládců v Itálii byla Parma

Bitva u San Felice

Zatímco Jan Lucemburský v roce 1332 bojoval ve Francii a pak v Avignonu jednal s papežem, situace v Itálii se vůbec nevyvíjela dobře. Lucemburkové střídavě získávali a ztráceli jednotlivá města, přes všechnu snahu patnáctiletého Karla se vedlo spíš hůře než lépe. V létě se jejich protivníci spojili do protilucemburské ligy; tažení proti Parmě, kde princ Karel sídlil, narazilo na pevnost San Felice. Před ní se vojska 25. listopadu 1332 utkala – nedisciplinovaní Italové ale narazili na sešikovaná lucemburská vojska. Karel, ve vítězné bitvě raněný, byl tehdy pasován na rytíře a svatou Kateřinu, na jejíž svátek k bitvě došlo, pak po celý život ctil jako svou patronku a dal jí zasvětit jeden z nových pražských kostelů či kapli na Karlštejně.

Sv. Kateřina

▲ Mapa lucemburského panství v severní Itálii

Vítězství u San Felice ale neznamenalo úspěch v celé válce. Další boje byly neúspěšné, v Cremoně Karel jen tak unikl zajetí. Na jaře 1333 se načas přesunul do věrné Luccy, leč italské panství se dále hroutilo a nekonečná nebezpečí ohrožovala i Karlův život. Znovu musel zasáhnout Jan Lucembur-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.